

Arquitectura en terra: Recuperació d'un patrimoni invisible

Judit Ramírez-Casas i Antònia Navarro Ezquerria

En els darrers vint anys, Vic ha experimentat un creixement urbanístic important, per un augment demogràfic rellevant. Aquest fet ha comportat una obertura perimetral de la ciutat, que ha emmarcat i s'ha connectat amb el seu centre històric. Aquest desenvolupament urbanístic, plantejat en el Pla d'Ordenació Urbanística Municipal (POUM, 2019) té com a objectiu fonamental fer-se de forma sostenible, preservant els recursos naturals i del paisatge.

Un desenvolupament urbanístic sostenible es defineix com la utilització racional del territori i el medi ambient i comporta conjuminar les necessitats de creixement amb la preservació dels recursos naturals i dels valors paisatgístics, arqueològics, històrics i culturals, a fi de garantir la qualitat de vida de les generacions presents i futures, respectant les del passat i creant entorns urbans saludables i en aquest cas, posant en el centre d'atenció, a la ciutadania de Vic.

I sobre els edificis ja construïts, com hem d'actuar? Quan ens plantegem aquesta pregunta, el primer en què pensem és en edificis patrimonials, inscrits en el catàleg de béns protegits, ja que considerem que són edificis singulars, amb una història i uns valors que cal preservar. Però ens oblidem que tenim un parc edificat, construït amb tècniques tradicionals, amb materials de proximitat i integrats en el territori, com és el cas de les construccions fetes amb terra, més concretament les fetes amb la tècnica de la tàpia.

Tenim tendència a pensar que la construcció amb terra és una construcció pròpia de territoris amb pocs recursos econòmics o inclús està relacionada amb construccions del que coneixem com "el tercer món". El fet

¹ Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Vic, 3 de juliol de 2019

Arquitectura local com a mapa de recursos locals

és que hem perdut el “saber fer” d’aquestes tècniques constructives i sobretot la percepció de les prestacions dels elements constructius fets amb aquest material; la terra. A més, i amb la idea que els nous materials són sempre millors, hem anat col·locant damunt d’aquests elements, capes sobre capes de materials moderns, que ara sabem que els hi són incompatibles.

A més de tot això, la seva desconexió fa que se’l consideri un material que no ha de suportar bé les tècniques de rehabilitació actuals, les realitzades amb materials innovadors i d’alta tecnologia, com podria ser, per exemple, el cas dels morters preparats amb base ciment o fins i tot amb base calç, per fer els revestiments.

Avui dia ja hi ha hagut un canvi de paradigma, d’un temps ençà comença a haver-hi consciència d’aquest patrimoni construït i cal treure profit dels beneficis que ens aporta una construcció feta amb terra, si està ben tractada i conservada i quan calgui, ben restaurada:

- La terra és un material local, de cicle tancat. És a dir, que si no es barreja amb altres conglomerants, quan l’edifici arriba al final de la seva vida útil, pot tornar a ser incorporat al terreny d’on ha sortit, o es pot tornar a utilitzar de nou per fer una nova edificació.
- La terra, com a material de construcció, és reguladora de la humitat: Absorbeix aigua quan a l’interior de l’edifici hi ha un excés d’humitat, i cedeix humitat, quan a l’interior aquesta és relativament baixa. Aquest mecanisme permet que no es generin condensacions per humitat en l’interior.
- La terra absorbeix calor, però el cedeix molt lentament, el que el fa un material amb molt beneficis tèrmics.

Aquests tres punts, els podem comprovar a la mateixa natura. No estem presentant un decàleg de prestacions meravelloses sense demostrar; i aquí a Vic, coneixem molt bé el comportament d’aquestes terres, ja que hem vist com es comporten enfront d’una climatologia prou adversa com la que tenim, amb hiverns amb boira i fred, i estius amb calor i poca humitat relativa.

Ara bé, si actualment estem en una època en què ens agrada deixar els edificis “despullats”, i deixar vistos els carreus o les pedres de paredar de les maçoneries que en origen estaven revestides, en el cas de les parets de tàpia, la terra demana que sigui tractada amb molta més cura, enfront del seu principal agent d’alteració: l’aigua líquida. Així doncs, és molt important que aquests edificis tinguin unes bones “botes d’aigua”, que el protegeixin per impedir la pujada capil·lar, però que alhora que permeti la sortida del vapor d’aigua. Finalment, a més, haurà de tenir un bon barret i un bon impermeable, perquè l’aigua de pluja no desgasti superficialment la terra lliscant per les façanes.

A hores d’ara, saben com gestionar la mobilitat de l’aigua per capil·laritat i la de les filtracions. Però no està tan clar que els revestiments que utilitzem siguin prou compatibles amb aquest material. Els morters i pintures que sovint fem servir, normalment estan concebuts amb components en base ciment (morters o formigons) o ceràmic (maons), els quals treballen de manera diferent a la terra.

Quan apliquem aquests revestiments, habitualment poc porosos i rígids, l’ofeguem i no deixem que treballi segons les seves característiques, i per això acaba alterant-se més ràpidament del qual li caldria si s’hagués intervingut amb els materials adients, com els revestiments fets igualment de terra.

Cal, per tant, tornar a escoltar la terra, reaprendre a tractar-la, per tal que aquesta torni a complir amb les seves prestacions, i per això cal disposar de tècnics especialistes per treballar aquest material. En el nostre territori queden pocs professionals que coneguin i facin servir les tècniques de construcció amb terra.

Però des de l’Ajuntament, conscients d’aquest valuós i ferm patrimoni, potser fins ara invisible, però que en reconeixem el color observant els voltants de Vic, tenyits d’un característic gris-marronós, ha endegat el projecte Sumem patrimoni, per donar visibilitat a aquests edificis, amagats per les pàtines de la modernitat desmesurada i tornar a integrar-los amb ple dret a la ciutat, tot escoltant i comprenent el seu passat, i que les futures generacions puguin recuperar i puguin gaudir dels avantatges que ens ofereixen aquestes construccions.

Arquitectura local com a mapa de recursos locals

Una arquitectura tradicional, que com a mapa de recursos locals, en fa de la bona gestió de l'excés material la possibilitat, i que se'ns mostra com una infraestructura del passat que, un cop compresa la seva essència i convenientment interpretada, mostra condicions suficients per a funcionar com a suport de múltiples i variades necessitats futures.

Arquitectura tradicional com a patrimoni a recuperar en els nostres hàbits quotidians i que no podem deixar perdre.

